

109/61 Saff Suresi

1. Tesbihin anlamı için bkz. 68/Kalem 29; 50/Kâf 40; 17/İsra 44; 59/Haşr 1.

2. Allah'ın emirlerini yerine getireceklerine söz verdikleri halde cihada katılmak istemeyen kimselerden bahsedilmektedir (Mevdudî, *Tefhim*). Daha genel anlamda ve imanın sözleşme kabul edilmesi halinde gelen her emri yerine getirmemek de bu ayet kapsamına girer. İnsanın, yerine getirmeyeceği sözler vermesi, sözünde durmamanın başka bir şeklidir ve güveni ortadan kaldıran bir davranıştır. Münafıkların fitnelerine kapılan bazı Müslümanlar savaş konusunda gevşeklik göstermişlerdi. Çünkü surenin indiği dönem Ahzab-Hudeybiye arası dönemdir ki Uhud ve Hendek savaşlarından sonra münafık propagandaları zayıf Müslümanların psikolojisi üzerinde etkili olmuştur. Münafıkların ve onlara aldanan kuşkucuların durumu Hz. Musa'ya olmadık üzüntüler yaşatan Yahudilerin tutumuna benzetilerek kınanmaktadır.

3. "Zâğa-yezûğu" fiili, döneklık ve sözünde durmamak demektir (Maverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*). Kalplerindeki kaypaklık, Allah'ın kalplerin kaymasına imkân ve fırsat vermesinin sebebi olmaktadır. Dolayısıyla Allah'ın kalplerin kaymasına müsaadesi, kaypaklığın sebebi değil, sonucudur (108/64/Teğâbun 11; ayrıca bkz. Hamdi Yazır, *Hak Dini*).

4. "Fasık" kelimesinin anlamı için bkz. 7/A'raf 102;28/Kasas 32; 10/Yunus 33; 6/En'am 49; 2/Bakara 26, 27.

5. Hz. İsa'nın gönderiliş amacı, bütün peygamberlerde olduğu gibi kendisinden önceki vahyi tasdik etmek, kendisinden sonra gelecek peygamberi müjdelemek şeklinde özetlenmektedir. Yunanca çevirisinden okuma imkânı bulduğu Barnabas İncili'nden Mevdudî'nin yaptığı geniş aktarımlar bu ayetin ifadesiyle ciddi anlamda örtüşmektedir (Mevdudî, *Tefhim*). "Ahmed" ismi, çok hamd eden anlamına gelmektedir ve Hz. Muhammed'i işaret etmektedir. İncil'in Yunanca çevirilerinde buna yakın anlamda "Paracletus" kelimesi kullanılmaktadır. Mevdudî, bu kelimenin övülmek anlamına gelen "Periclytos" kelimesi olabileceğine dikkat çekmektedir. Hıristiyan din adamlarının gerçeği örtmek için bu kelime ve geçtiği ayetler üzerinde karartma yapmış olma ihtimalleri üzerinde duran Mevdudî, Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde İbranice yasak olduğu için Filistinli Yahudilerin Süryanice konuştuklarını hatırlatarak ilk İncil nüshalarının Süryanice olması ihtimali üzerinde durur. Bundan dolayı İbn Hişam ve İbn İshak'tan, Süryanicede Muhammed anlamına gelen "Munhamanna" kelimesinin kullanıldığına dair bilgiler verir. (Mevdudî, *Tefhim*).

6. Burada zamir ile işaret edilen peygamber, Hz Muhammed'dir. Hz. İsa mı, yoksa Hz. Muhammed mi olduğunda ihtilaf edilse ve Hz. İsa'nın yalanlanmış olduğu kabul edilebilirse de sonraki peygamberi müjdelediğinden yola çıkarak Hz. Muhammed'i yalanladıklarına işaret edilmesi daha kuvvetli bir ihtimaldir. Çünkü surenin ana konusu Hz. Muhammed ve onun müjdenmesi olunca Hz. Muhammed ismi öne çıkmaktadır. Devamındaki ayetlerde onların Allah adına uydurdukları yalana tabi olup İslam'a büyü diyen ve yalanlayan kitap ehli eleştirilmektedir (İbn Atiye, *el-Muharrer*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*).

7. Çoğunluk, “Ezhera, yuzhiru” fiilinin, galip ve üstün kılmak anlamını tercih ederek ayeti, “Dinini bütün dinlere üstün kılsın.” şeklinde çevirmiştir. Çünkü “zahera” fiili hem bu surenin son ayetinde hem de 9/Tevbe 4, 8 ve 33. ayetlerinde destek ve üstünlük anlamında kullanılmaktadır. Fakat aynı fiili, İbn Abbas vb. âlimlerin görüşüne dayanarak “açıklama” şeklinde çevirenler de vardır (Taberî, *Camî’l-Beyan*; Maverdî, *en-Nüket*; Ragıp, *Müfredat*; Sarmış, “Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine”, *Eskiyeşi*, sayı26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222). Fakat Allah’ın kendi dinine sahip çıkması ve desteklemesi, diğer dinlerin şiddet kullanarak yok edilmesi türünden bir saldırganlık anlamına gelmez (Kurtubî, *el-Camî’*).

8. En kârlı ticarete yönlendirilen mümin, geçici dünyadaki malını ve canını Allah yolunda feda ederek öbür dünyada yok olmayan ebedî bir cana ve cennet nimetlerine kavuşmaktadır. Allah’ın vaadine güvenerek (inanarak) yaptığı bu fedakârlıkla ebedî azaptan da kurtulmaktadır.

9. Cihad kelimesinin anlamı için bkz. 25/Furkan 52; 29/Ankebut 69; 2/Bakara 218.

10. “Nusret” ve “fetih” kelimelerinin anlamı birbirine çok yakındır. Nusreti yardım, fethi zafer olarak çeviren yaygın yaklaşıma karşın nusreti zafer, fethi de açılım olarak çevirmek mümkündür. Çünkü “nusret” kelimesi, 14. ayette olduğu gibi yardım manasında kullanılmakla birlikte zafer anlamını da içermekte ve Allah için kullanıldığında “zafer vermek” anlamında kullanılmaktadır (Sarı, *Mevarid*). 29/Ankebut 10. ayette bu manada kullanılırken, 32 Secde 28-29. ayetlerde kıyamet için kullanılmaktadır. 9-13. ayetlerdeki müjde ile Fetih suresindeki zafer ve fetih müjdeleri göz önünde bulundurulursa bu ayetler, Hudeybiye’nin arifesine denk düşmektedir. Hudeybiye açılımına Hayber’in ve Mekke’nin fethine işaret etmiş olabilir. Çünkü bundan kısa bir süre sonra Fetih suresi gelmektedir.

11. Allah’ın yardımcıya ihtiyacı yoktur. Bu mecazî bir kullanımdır. Allah’ın dinine ve Peygamberi’ne yardım etmek Allah’a yardım etmek gibi değerlendirilmekte ve böylece müminler teşvik edilmektedir. Havarilere benzetilmekle müminler ayrıca onurlandırılırken, havarilerin durumuna da açıklık getirilmektedir. Hizmet ve vefalarıyla takdir edilen havarilerin peygamber olmadığına işaret edilmektedir (Mevdudî, *Tefhim*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*).